

TÜRKİYE ENDÜSTRİYEL TASARIM YAZINI ÜZERİNE BİR İNCELEME: 1971-2009 ARASI AKADEMİK ÇALIŞMALARIN ANALİZİ

Fatma Cizrelioğlu Karaer, Marmara Üniversitesi
Alpay Er, Özyeğin Üniversitesi

Türkiye’de 1950’li yılların ikinci yarısında ilk kez gündeme gelen endüstriyel tasarım eğitiminin hayata geçmesi ancak 1970’li yılların başında mümkün olmuştur. Eğitim kurumlarının açılması ile birlikte eğitim kadrolarının da yetiştirilmesi gerekmiş ve sonraki on yıllık süreçte lisansüstü programlar da açılmıştır. Endüstrinin gerçek tasarım gereksiniminden önce ortaya çıkan endüstriyel tasarım eğitimi ve dolayısıyla disiplini ilk olarak kendini tanıtmak ve tanımlamakla ilgili sorunlarla uğraşmıştır. 1990’lı yılların sonu, 2000’lerin başıyla ivmelenen ve günümüze kadar gelen süreçte ise, disiplinin kendine yer edinme sıkıntısının yerini, var oluş biçimi kaynaklı tartışmalar, Türkiye’de endüstriyel tasarım, Türk tasarımı gibi konular almıştır. Günümüzde, Türkiye’de disiplinin ürettiği somut ürünler azımsanmayacak ölçüdedir. Geline nokta itibarıyla artık bu somut ürünler dışında, akademik alanda disiplin tarafından üretilen bilgi de sorgulanabilir. Bu bildiriye, Türkiye’de 1971-2009 yılları arasında endüstriyel tasarım alanında yapılan akademik çalışmalar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye endüstriyel tasarım yazını, akademik çalışmalar, lisansüstü eğitim

Giriş

Krippendorff’a (2006) göre, “hiçbir meslek, hiçbir akademik disiplin üyelerine ve başkalarına kendini izah etme yeteneği sağlamadan, devamlı olarak yeterliliklerini geliştirmeden ve diğer disiplinlerle işbirliği içinde çalışmalarının getirebileceği faydaları kanıtlamadan varlığını sürdüremez.” Tasarım yazını, tasarım söyleminin dolayısıyla tasarım disiplininin gelişmesini sağlayacak önemli unsurlardan biridir (Krippendorff, 2006).

Türkiye’de 1970’lerde başlayan eğitimle birlikte üretilmesi ve geliştirilmesi beklenen akademik bilginin temel göstergelerinden biri yapılan yayınlar ve lisansüstü tezlerdir. Genelde, Türkiye’de endüstriyel tasarımın meslek olarak konumu, kendini konumlandırışı tartışılırken disiplinin oluşmasında ve kendini tanımlamasında önemli bir yeri olan akademik çalışmalar üzerine yoğunlaşmış ampirik

bir çalışma bulunmamaktadır. Bu bildirinin amacı, Türkiye’de endüstriyel tasarım alanında yapılan akademik çalışmaları konularına, yıllara göre dağılımlarına ve hangi yıllarda hangi konular üzerinde çalışıldığına göre sınıflandırmak ve durum değerlendirmesi yapmaktır. Hedefi, yapılacak olan ampirik çalışmayla, Türkiye endüstriyel tasarım yazımına dair bir yön haritası oluşturabilmektir.

Bu bildiride, ilk yazar tarafından yüksek lisans tez çalışması kapsamında oluşturulan kaynakça (Karaer 2011) ışıkında Türkiye’de yapılmış olan akademik çalışmalar hakkındaki bulgular sunulmaktadır. Endüstriyel tasarım yazımı Türkiye’de yapılan (Türkiye kaynaklı, en az bir yazarı Türk) akademik çalışmalar ölçeğinde incelenmiştir. Akademik alışmalar; lisansüstü tezler, ulusal ve uluslararası sempozyum ve kongre bildirileri, ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış makaleler ve kitapları kapsamaktadır. Çalışmanın başlangıç noktası olarak, Türkiye’de endüstriyel tasarım eğitiminin başladığı sene olan 1971 referans alınmıştır; bitiş noktası ise 2009 yılı sonudur. Bu yıllar arasında yapılan çalışmalara dair bir kaynakça oluşturulmuştur. Oluşturulan Kaynakça’da[1] yer alan çalışmalar; yöntem, eğitim, yönetim, kültür-kuram-eleştiri, kullanıcı-insan faktörleri-ergonomi, tarih, üretim-malzeme-teknoloji ve diğer olmak üzere sekiz ana konu başlığı altında sınıflandırılmıştır. Sınıflandırma, çalışmaların başlıkları, zetleri ve içindekiler göz önünde bulundurulacak yapılmıştır. alışmalar birden fazla konu başlığının altında yer alabilecek şekilde sınıflandırılmışlardır. Bu bildiride, yayınların sayısal değerisimlerinin yanı sıra, çalışılan konuların değerisimi de takip edilmeye çalışılacaktır.

Lisansüstü Tez alışmaları

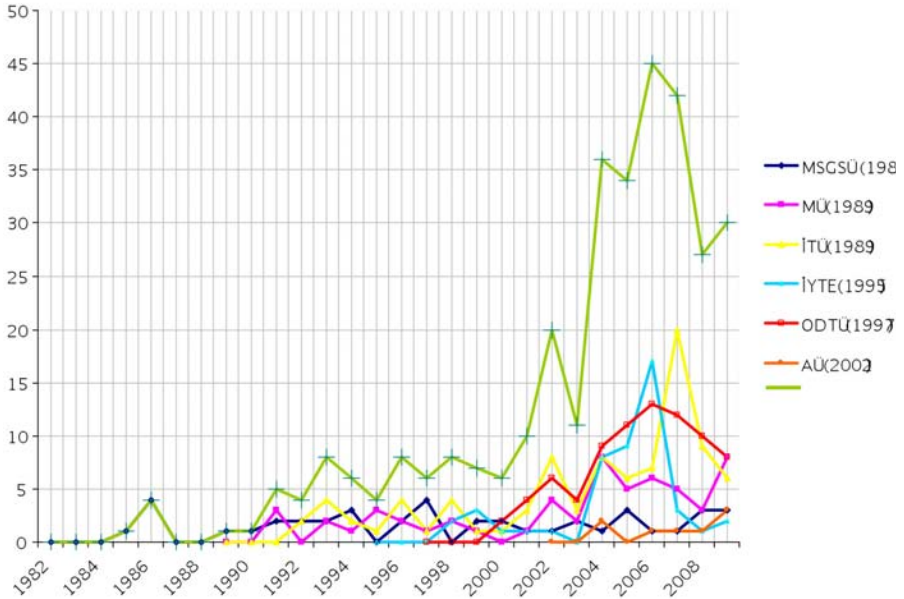
Türkiye’de endüstriyel tasarım alanında lisansüstü eğitime, 1980 sonrasında üniversitelerin yeniden yapılandırılması sonucunda başlanmıştır. 1981’de çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile yükseköğretim kurumlarında akademik, kurumsal ve idari yönden yeniden yapılanma sürecine girilmiştir. Bu yeniden yapılanma sürecinde, doktora eğitimi üniversitelerde ğretim yesi olmanın ön koşulu haline getirilmiştir.

Türkiye’deki endüstriyel tasarım alanında lisansüstü eğitimin başlaması yükseköğretim kurumlarındaki zorunlu yapılanma sonucunda gerçekleşmiştir. Alana dair doktora eğitimine bu zorunlu yapılanma nedeniyle merkez ülkelere göre erken başlanmıştır. “YK’n düzenlemeleriyle tüm disiplinler için, disiplinlerin kendilerine özgü ihtiyaçları gözetilmeksizin, standart bir akademik organizasyonel yapı ve standart akademik ykseltirme kriterleri yürürlüğe konulmuştur.” (Er ve Bayazıt 1999) Güçlü akademik bir geleneğe sahip olmayan yeni bir disiplin olarak endüstriyel tasarım, yapılan düzenlemelerden, köklü akademik geleneğe sahip olan disiplinlere göre daha çok etkilenmiştir (Er ve Bayazıt 1999).

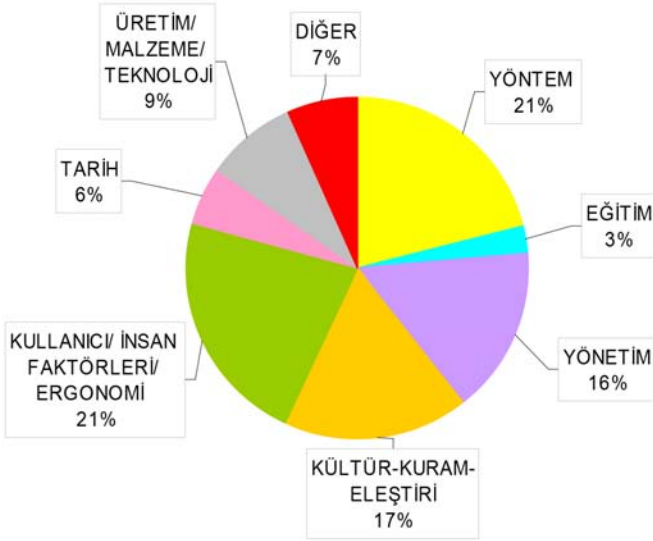
Yüksek Lisans Tezleri

Türkiye’de 1982-2009 yılları arasında endüstriyel tasarım alanında lisansüstü eğitim veren kurumlarda 324 adet YL tezi yapılmıştır. Bu tezlerin 90’ı (%29’u), 1989’da eğitime başlayan İTÜ’de yapılmıştır. YL eğitimine diğer kurumlara göre daha geç (1997’de) başlayan ODTÜ’de 79 (%24), 1989’da YL eğitimine başlayan MÜ’de 57 (%17), İYTE’de (1995) 48 (%15) tez yapılmıştır. İlk kurulan YL programı olmasına karşın MSGSÜ’de yapılan YL tezlerinin sayısı 42’dir (%13). 2002 yılında YL eğitimine başlayan AÜ’de ise 8 (%2) adet YL tezi tamamlanmıştır.

Tezlerin yıllara göre dağılımlarını gösteren grafik incelendiğinde (Resim 1), ilk yıllarda üretilen tez sayısının, 1989’da iki kurumda daha lisansüstü eğitime başlanmasıyla, 1990 sonrasında arttığı gözlemlenmektedir. Grafikteki en büyük ivmelenme 2000’lerde görülmektedir. Bu durumda 1997 yılında YL eğitimine başlayan ODTÜ’nün ve 2002’de AÜ YL bölümlerinin etkileri olmakla beraber, diğer kurumlara ait tez sayılarında da dikkate değer bir artış olduğu görülmektedir. 1982’den 2001 yılına kadarki toplam YL tez sayısı 69 iken, 2001 ve sonrasında üretilen YL tezi 255 adettir.

Resim 1. Türkiye’de, 1982-2009 yılları arasında, endüstri ürünleri tasarımı alanında yapılan YL tezlerinin yapıldıkları yıllara göre dağılımları

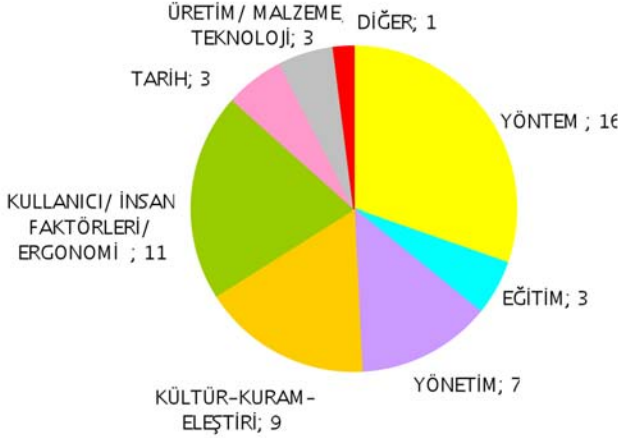
Resim 2. Türkiye’deki EÜT YL programlarında, 1982-2009 yılları arasında yapılan YL tezlerinin konularına göre dağılımları

Türkiye’deki EÜT YL programlarında, 1982-2009 yılları arasında yapılan 324 adet YL tezinin konularına göre dağılımları aşağıdaki grafikte gösterilmektedir (Resim 2). Yönetim konulu ilk teze 1997’de rastlanmasına rağmen yoğun çalışılan bir alan olmuştur. Üretim-malzeme-teknoloji konusu %9 ile daha az çalışılmış olsa da, yıllara göre dağılım incelendiğinde 90’lardan itibaren gündemde olduğu ve çalışılmaya artarak devam ettiği görülmektedir. Toplam çalışmaların yalnızca %6’sı tarihe ilişkindir. Eğitim konulu tezlerin oranı %3’tür ve dikkat çekici ölçüde azdır.

İlk yıllardan itibaren çalışılmaya başlanan kültür-kuram-eleştiri konulu tezlerinin 2000’li yıllarda arttığı gözlemlenmektedir. Benzer bir artış kullanıcı-insan faktörleri-ergonomi tezlerinde de mevcuttur. 1997 yılında ilk kez çalışılan yönetim konusunun 2001 sonrasında hızla arttığı görülmektedir. Diğer başlığı altındaki çalışmaların, 2001 ve sonrasında arttığı görülmektedir. Bu başlık altında sürdürülebilirlik, tasarım ve sinema, tasarım hukuku, biyomimikri, tasarımda cinsiyet gibi konulardaki tezler gruplanmıştır. Bunlar arasında en çok önce çıkan alan ise sürdürülebilirlik yaklaşımıdır.

Doktora ve Sanatta Yeterlik Tezleri

Türkiye’de 1982-2010 yılları arasında, endüstriyel tasarım alanında lisansüstü eğitim veren kurumlarda yapılan doktora ve sanatta yeterlik tezlerinin sayısı

Resim 3. Türkiye’deki EÜT DR-SY programlarında, 1982-2010 yılları arasında yapılan doktora ve sanatta yeterlik tezlerinin konularına göre dağılımları

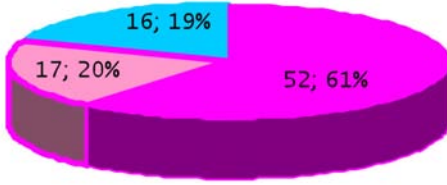
40’tır. Bu tezlerin 24 tanesi, 1982’de alandaki ilk doktora eğitiminin başladığı MSGSÜ’de yapılmıştır. 9 tanesi, 1991’de kurulan MÜ EÜT sanatta yeterlik programında, 6 tanesi 1996’da eğitime başlayan İTÜ’de yapılmıştır. 2004 yılında doktora eğitimine başlayan ODTÜ’de yapılmış 1 doktora tezi bulunmaktadır.

Tez konularının dağılımları incelendiğinde (Resim 3), en yoğun çalışma alanının yöntem olduğu görülmektedir. Ardından, kullanıcı-insan faktörleri-ergonomi, kültür-kuram-eleştiri, yönetim ve aynı oranda çalışılmış eğitim, tarih, üretim-tek-noloji-malzeme konulu tezler gelmektedir.

Türkiye’deki EÜT doktora ve sanatta yeterlik programlarında, 1982-2010 yılları arasında yapılan tez konularının yıllara göre dağılımları incelendiğinde ise, yöntem konulu çalışmaların ilk yıllardan beri yapıldığı görülmektedir. Kültür-kuram-eleştiri ve kullanıcı-insan faktörleri-ergonomi ilk yıllardan beri çalışılan diğer konulardır. Yönetim konusundaki ilk çalışmaya 90’ların sonlarında rastlanmaktadır. Eğitim konusunda yapılmış ilk doktora tezinin 1996 yılında yapılmıştır. Diğer başlığının altında tasarım hukuku konulu bir çalışma bulunmaktadır.

Makaleler

Makaleler, akademik platformda paylaşılan bilginin temel göstergelerindedir. Endüstriyel tasarım alanındaki Türkiye kaynaklı akademik yazının niteliksel olarak önemli bir bölümünü, diğer kategorilere göre sayıca daha az olsa da hakemli dergilerde yayımlanan makaleler oluşturmaktadır. 1971-2009 yılları arasında ulu-

Resim 4. 1971-2009 yıllarında, endüstriyel tasarım alanında yayımlanan makalelerin ulusal ve uluslararası hakemli dergilerdeki dağılımları

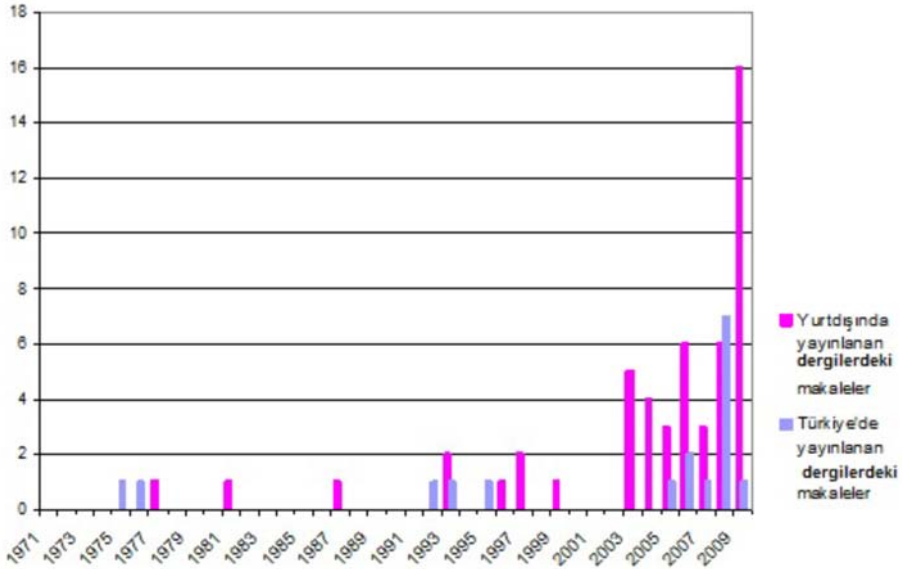
sal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanmış, Türkiye kaynaklı 85 adet çalışma bulunmaktadır. Yayınların 52'si yurtdışında yayımlanan uluslararası, 17'si Türkiye'de yayımlanan uluslararası hakemli dergilerde, 16'sı ise ulusal hakemli dergilerde yer almaktadırlar (Resim 4). %81'lik oran ile uluslararası nitelikte yayınların çokluğu dikkat çekicidir. Akademik atama ve yükseltme ölçütlerinin uluslararası yayınları destekler nitelikte olması, alana ilişkin Türkçe yayın yapılabilecek dergi sayısının azlığı, yabancı dilde yapılan yayınların daha büyük bir okuyucu kitlesine sahip olması, bu durumun temel nedenleri arasında gösterilebilir.

Yayın sayısının yıllara göre artışı incelendiğinde (Resim 5), uluslararası yayınların 1975'te başlayıp aralıklarla devam ettiği, ivmelenmenin başladığı 2003 yılından itibaren ise, düzenli olarak yayın üretildiği görülmektedir. Ulusal hakemli yayınlarda ise 2000'li yıllara dek, 1976 ve 1993'teki birer yayın dışında yayına rastlanmamaktadır. Bu durumun en temel nedenlerinden biri, alana dair yayın yapılabilecek ulusal hakemli dergilerin eksikliğidir. 2003 ve sonrasında, yayın yapılabilecek dergilerin kurulmasıyla makale sayılarında artış görülmektedir.

Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler

Endüstriyel tasarım alanında, yurtdışında yayımlanan uluslararası hakemli bir dergide yer alan, Türkiye kaynaklı ilk makale, Aksoy ve diğerleri tarafından yazılan, 1977'de *Applied Ergonomics* dergisindeki, "A Study of Ergonomics Factors in Washbasin Design" (Lavabo tasarımında ergonomik faktörler üzerine bir çalışma) başlıklı makaledir. Disipline dair Türkiye'de yayımlanan ilk uluslararası makale 1975 yılında *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*'nde yer alır.[2]

1971-1982 döneminde 4, 1982-2001 döneminde 10 olan uluslararası yayın sayısı, 2001-2009 yılları arasında 55'e yükselmiştir. Yayınların yıllara göre dağılımı

Resim 5. Endüstriyel tasarım alanında 1971-2009 yılları arasında yayımlanan, Türkiye kaynaklı makalelerin yıllara göre dağılımları

incelendiğinde (Resim 5), 2003'ün bir kırılma noktası olduğu söylenebilir. Giderek artan grafik 2008 yılında 13, 2009 yılında 17 makale ile en tepe noktasına ulaşmıştır. 2003 yılından itibaren yapılan yayınların, büyük oranda yurtdışındaki uluslararası dergilerde olduğu görülmektedir.

Uluslararası önemli hakemli dergilerdeki (*The Design Journal*, *Design Issues*, *Design Studies*), Türkiye kaynaklı yayın sayısının artışı, disiplinin uluslararası düzeyde temsilinin arttığının da göstergesidir (Er ve Er 2006).

Uluslararası yayınların büyük çoğunluğu ODTÜ ve İTÜ kökenli akademisyenler tarafından yapılmıştır. ODTÜ'deki ÜTEST Birimi kaynaklı birçok makale bulunmaktadır ve bu durum kullanıcı-insan faktörleri-ergonomi alanındaki çalışmaların yoğunluğunun temel nedenlerinden biridir.

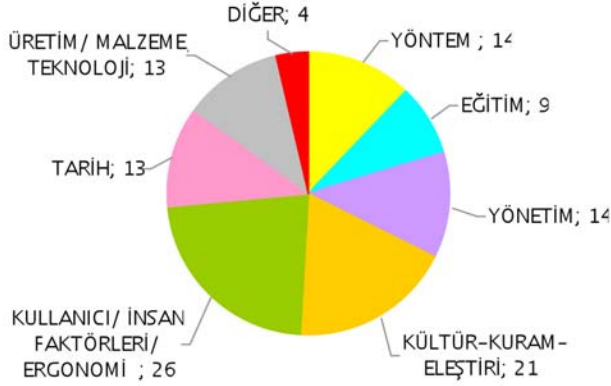
İlk yıllarda (1971-1982) yayımlanan az sayıda makale, yöntem ve kullanıcı-insan faktörleri-ergonomi ağırlıklı iken; 1982-2001 döneminde, hem sayısal bakımdan hem de konu çeşitliliği bakımından artış yaşanmıştır. Yönetim, eğitim ve tarih konulu makalelerin başlangıcı da 1990'lı yıllara denk düşmektedir. 2001-2009 döneminde (2003'ten itibaren), yayın sayısında ciddi bir artış yaşanmaktadır ve konu çeşitliliği de artmıştır. En fazla çalışılan konulardan biri olan kültür-kuramleştiri konulu ilk yayınlar 2003 yılından yapılmaya başlamıştır (Resim 6).

	Dergi Adı	Makale Sayısı	
Yurtdışında yayımlananlar	The Design Journal	13	
	Design Issues	8	
	Design Studies	6	
	Applied Ergonomics	3	
	Journal of Design History	2	
	International Journal of Design	2	
	Materials & Design	2	
	Acta Psychologica	2	
	International Journal of Product Development	1	
	Design Principles & Practices: An International Journal	1	
	Asia Design Journal	1	
	Human Computer Interaction	1	
	Digital Creativity	1	
	The Journal of Sustainable Product Design	1	
	Revista Design em Foco	1	
	Design Discourse Japan-Design History and Design Philosophy	1	
	CoDesign	1	
	Ergonomics	1	
	Education + Training	1	
European Journal for Semiotic Studies	1		
IAS Research Papers	2	52	
Türkiye’de yayımlananlar	METU Journal of The Faculty of Architecture	10	
	A Z ITU Journal of the Faculty of Architecture	4	
	The Journal Of International Social Research	1	
	Milli Folklor (International and Quarterly Journal of Cultural Studies)	1	
	İİF-İktisat İşletme ve Finans Dergisi	1	17

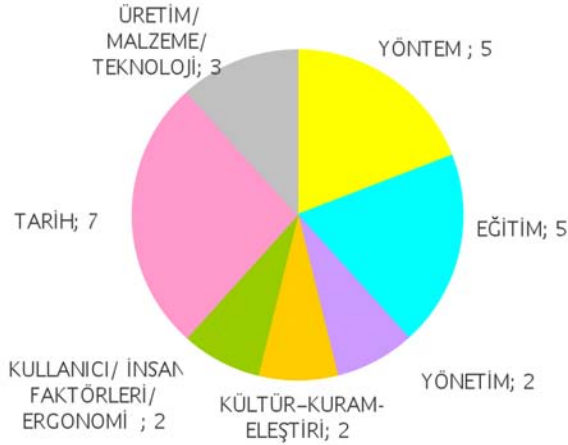
Tablo 1. 1971-2009 yılları arasında yayın yapılan uluslararası hakemli dergiler ve makale sayıları

Ulusal Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler

Türkiye’deki akademik bir dergide, endüstriyel tasarım alanında yayımlanan ulusal nitelikteki ilk makale, Mehmet Asatekin’in 1976’da *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*’ndeki “Endüstri Tasarımında Tasarım Ölçütlerine Bütünsel Bir Yaklaşım” başlıklı makalesidir.[3]

Resim 6. Endüstriyel tasarım alanında 1971-2009 yılları arasında yayımlanan, Türkiye kaynaklı uluslararası makalelerin konularına göre dağılımları

Resim 7. Endüstriyel tasarım alanında ulusal hakemli dergilerde, 1971-2009 yılları arasında yayımlanan makalelerin konularına göre dağılımları

1971-2009 yılları arasında, endüstriyel tasarım alanında, ulusal hakemli dergilerde yayımlanmış 16 adet makale bulunmaktadır. Uluslararası dergilerle kıyaslandığında oldukça az olan yayın sayısının nedenlerinden biri, Türkiye'deki akademik atama ve yükseltme ölçütlerinin, uluslararası yayınları destekleyici niteliği iken

bir diğer önemli neden ise alana ilişkin Türkçe yayın yapılabilecek platformların azlığıdır.

Endüstriyel tasarım alanında, ulusal yayınlarda yer alan makalelerin konularına göre dağılımları incelendiğinde (Resim 7), en fazla tarih alanında çalışıldığı görülmektedir. Ardından yakın bir oranla, yöntem ve eğitim ikinci sırada yer almaktadırlar. Üçüncü sırada üretim-malzeme-teknoloji gelirken, aynı oranda çalışılan kullanıcı-insan faktörleri-ergonomi, kültür-kuram-eleştiri ve yönetim dördüncü sıradadır.

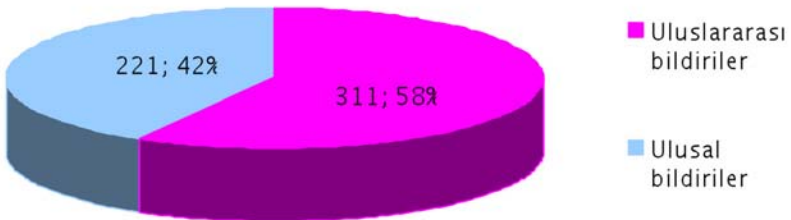
Bildiri Metinleri

Kaynakça'da, 1971-2009 yılları arasında yayımlanmış 221'i (%42) ulusal, 311'i (%58) uluslararası olmak üzere toplam 532 bildiri yer almaktadır (Resim 8).

1971-1982 döneminde 6, 1982-2001 döneminde 157 olan bildiri sayısı, 2001-2009 yılları arasında 369'a yükselir. Bildirilerin %1'i ilk, %30'u ikinci, %69'u ise üçüncü zaman aralığında yayımlanmıştır. Bildirilerin yıllara göre dağılımları incelendiğinde, 1994'ün bir kırılma noktası olduğu görülmektedir (Resim 9). 1994'te, endüstriyel tasarım alanında Türkiye'de yapılan ilk uluslararası sempozyum olan *Tasarım, Endüstri ve Türkiye: Uluslararası Endüstri Ürünleri Tasarımı Sempozyumu* ODTÜ'de yapılmıştır (10-12 Ekim). Bu tarihten itibaren, farklı kurumlarca endüstriyel tasarım alanına yönelik veya disiplinlerarası ulusal veya uluslararası akademik toplantılar düzenlenmiştir.

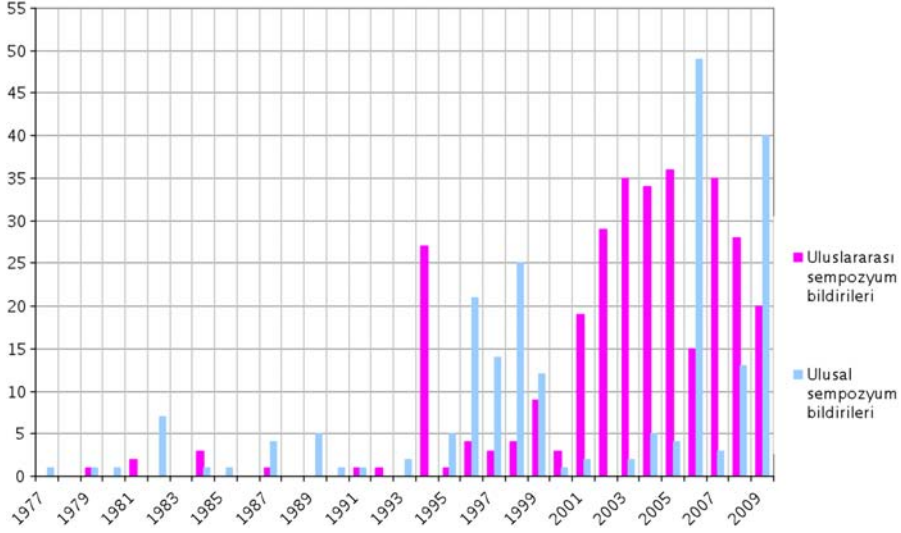
Uluslararası Bildiriler

Disiplinin ilk yıllarında oldukça düşük olan uluslararası bildiri sayısı, Türkiye'de düzenlenen uluslararası sempozyumlar ve 2000'li yıllarla beraber yurtdışındaki akademik toplantılara katılımın çoğalması ile artmıştır.

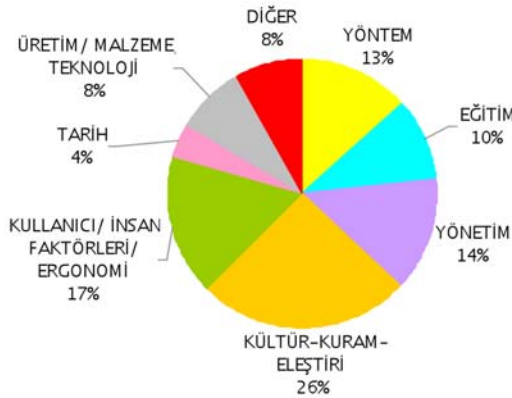

Resim 8. 1971-2009 yıllarında, endüstriyel tasarım alanında yayımlanan bildirilerin ulusal ve uluslararası dağılımları

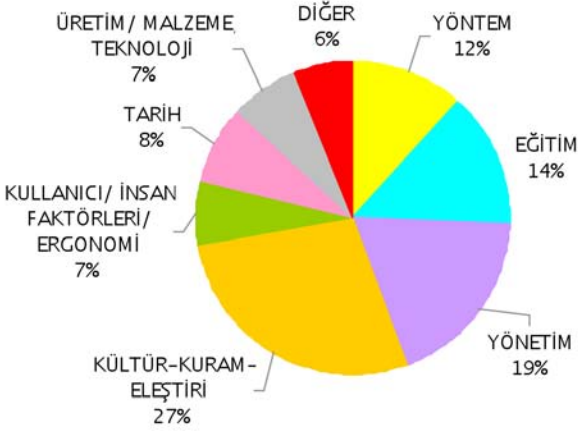
Uluslararası bildirilerin konularına göre dağılımları incelendiğinde (Resim 10), en çok çalışılan konunun %26 ile kültür-kuram-eleştiri olduğu görülmektedir. Ardından sırasıyla; kullanıcı-insan faktörleri-ergonomi %17, yönetim %14, yöntem %13, eğitim %10, üretim-malzeme-teknoloji %8 konuları gelmektedir. Diğer başlığı altında yer alan %8 ise; tasarım hukuku, tasarım ve sinema, sürdürülebilirlik, ürün tasarımında cinsiyet gibi konuları kapsamaktadır.

Resim 9. Endüstriyel tasarım alanında 1971-2009 yılları arasında yayımlanan, Türkiye kaynaklı bildirilerin yıllara göre dağılımları

Resim 10. Endüstriyel tasarım alanında 1971-2009 yılları arasında yayımlanan, Türkiye kaynaklı uluslararası bildirilerin konularına göre dağılımları

Resim 11. Endüstriyel tasarım alanında 1971-2009 yılları arasında yayımlanan ulusal bildirilerin konularına göre dağılımları

Ulusal Bildiriler

Yapılan *Kaynakça* çalışmasında 211 adet ulusal bildiri yer almaktadır. Bu bildirilerin %1'i 1971-1982 yılları arasında, %45'i 1982-2001 yılları arasında, %54'ü ise 2001-2009 yıllarında yayımlanmıştır (Resim 11).

Disiplinin ilk yıllarında oldukça az olan ulusal bildiri sayısında, 1982-2001 ve 2001-2009 yılları arasında ciddi bir artış görülmektedir. İlk dönemdeki bildiriler, diğer disiplinlere ait akademik toplantılarda sunulmuşlardır.

Disipline özgü ilk akademik toplantı, 1982'de İTÜ tarafından düzenlenen *Tasarlama: 1. Ulusal Tasarım Kongresi*'dir. 1996'da ikincisi, 2006'da üçüncüsü ve 2009'da dördüncüsü düzenlenen *Ulusal Tasarım Kongreleri*, Türkiye endüstriyel tasarım disiplini için önemli bir akademik paylaşım platformu olmuştur. Bir diğer önemli akademik toplantı dizisi ise, *4T Türkiye Tasarım Tarihi Topluluğu Konferansları*'dir.

Ulusal bildirilerin konularına göre dağılımları incelendiğinde, en çok çalışılan konunun %27 ile kültür-kuram-eleştiri olduğu görülmektedir (Resim 11). Ardından sırasıyla; yönetim %19, eğitim %14, yöntem %12, tarih %8 ile, kullanıcı-insan faktörleri-ergonomi, üretim-malzeme-teknoloji %7 ile gelmektedir. Diğer başlığı altında yer alan %6 ise; sürdürülebilirlik, ürün tasarımında cinsiyet gibi konuları kapsamaktadır.

Lisansüstü tezlerin büyük bir bölümü yöntem ve kullanıcı-insan faktörleri-ergonomi konularındayken, ulusal bildiriler kültür-kuram-eleştiri, yönetim ve eğitim ağırlıklıdır.

Kitaplar ve Kitapta Bölümler

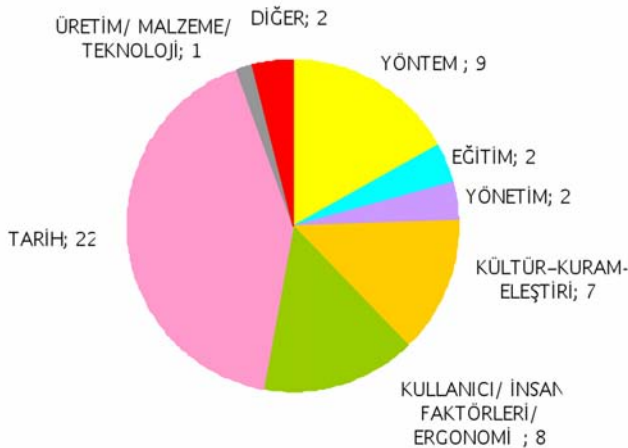
Endüstriyel tasarım alanındaki ilk kitap Nigan Bayazıt tarafından Türkçeleştirilen (1973), Herbert Read'in *Art and Industry: The Principles of Industrial Design* (1934) adlı kitabıdır.

Önder Küçükerman'ın "Kişi-Çevre İlişkilerinde Çağdaş Gelişimler ve Oturma Eylemi" başlıklı doçentlik tezi ve Cemil Toka'nın "İnsan-Araç Bağıntısında Ergonomik Tasarım İlkeleri" başlıklı yeterlik tezi 1978'de İDGSA Yayınları tarafından basılmışlardır.

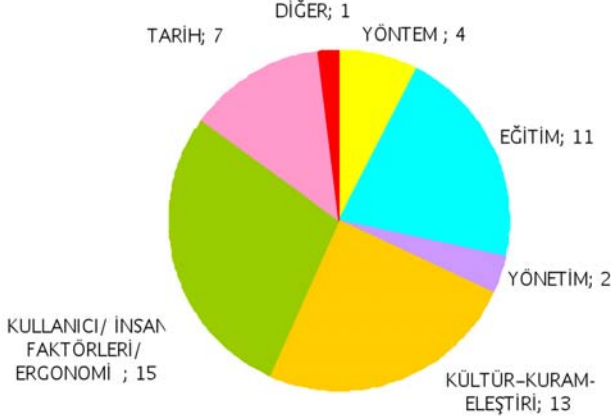
Bir diğer önemli çeviri kitap ise, Bruce Archer'ın 1997 yılında ODTÜ ve MÜ'de verdiği seminerlerin, Şermin Akyanak tarafından Türkçeleştirilen, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları tarafından çift dilli (Türkçe ve İngilizce) olarak yayımlanan *Araştırma Yöntemleri Üzerine* kitabıdır.

Türkiye'de, Endüstriyel tasarım alanında yazılmış, İngilizce ilk kitap 1981 yılında yayımlanan Serim Denel'e ait *Industrial Design: An Historical Perspective* isimli kitaptır.

1980'lerin ortalarından başlayarak, Önder Küçükerman tarafından yazılmış birçok kitap bulunmaktadır. Bunlar çoğunlukla Türkiye endüstri tarihi ile ilgili ya-

Resim 12. Endüstriyel tasarım alanında 1971-2009 yılları arasında yayımlanan kitapların konularına göre dağılımları

Resim 13. Endüstriyel tasarım alanında 1971-2009 yılları arasında yayımlanan kitap bölümlerinin konularına göre dağılımları

yınlardır. Ülkemizdeki üretim, seri üretim ve zanaat kültürüne ilişkin izler taşıyan kitaplar, çoğunlukla tasarım tarihi konuludurlar.

İlk in Milano Sergisi'nin tanıtım kitabı olarak çift dilli (Türkçe ve İngilizce) yayımlanan, Gökhan Karakuş tarafından kaleme alınmış, *Tasarımda Türk Dokunuşu – Turkish Touch in Design*, tasarım kritiği yapılması bakımından Türk tasarımcıların ürün tasarımlarının yorumlandığı önemli bir çalışmadır.

Kaynakça'da, kitaplar, çeviri kitaplar ve kitap bölümleri derlenmiştir. *Kaynakça*'da yer alan 49 kitabın 35'i Türkçe, 5'i İngilizce, 9 tanesi ise hem Türkçe hem de İngilizce olarak basılmıştır. *Kaynakça*'da yer alan 49 kitap bölümünün ise 27'si Türkçe, 22'si İngilizce'dir.

Kitapların konularına göre dağılımları incelendiğinde (Resim 12), en çok çalışılan konunun tarih olduğu görülmektedir. Ardından; yöntem, kullanıcı-insan faktörleri-ergonomi, kültür-kuram-eleştiri gelmektedir. Tarih konulu kitapların büyük bölümü Önder Küçükerman tarafından yazılmıştır. Kitap bölümlerinde ise sırasıyla, kullanıcı-insan faktörleri-ergonomi, kültür-kuram-eleştiri, eğitim, tarih konularında yayınlar bulunmaktadır (Resim 13).

Sonuç ve Değerlendirme

Endüstriyel tasarım alanında yapılmış akademik çalışmaları üç dönemde inceleyebiliriz: 1971-1982 yılları arasındaki başlangıç yılları, 1982 YÖK'ün kurulmasından 2001 krizine kadar olan gelişme dönemi ve 2001 krizinden 2009'a kadar

olan dönem. İlk 11 senelik dönemde yıl başına yaklaşık 1 yayın düşmekteyken, 1982-2001 arası 19 yıllık dönemde yıl başına yaklaşık 11 yayın ve 6 lisansüstü tez, 2001-2009 arası 9 yıllık dönemde ise yıl başına 54 yayın ve 33 lisansüstü tez düşmektedir. Kabaca yapılan bu analiz, son dönemde yaşanan artışın büyüklüğünü tanımlamak için yeterlidir. Bu durumun birkaç farklı sebebi olabilir.

1980’li yıllarda lisansüstü eğitim yapanların neredeyse tamamı çeşitli kurumlarda görev yapan araştırma görevlileri ve öğretim üyelerinden oluşmaktayken, 90’ların ortalarında akademisyen olmayan lisansüstü öğrencilerin sayısı artmıştır. Piyasa deneyimi az mezunların iş bulma şanslarının kısıtlı olması, yeni kurulan devlet ve özel üniversitelerdeki istihdam edilebilme ihtimali, yeni mezun öğrencilerin lisansüstü eğitime yönelmelerini açıklayabilir (Er ve Er 2006). Mühendislik, mimarlık, sosyal bilimler, işletme gibi farklı disiplinlerde lisans eğitimi almış, EÜT lisansüstü öğrencilerinin sayısında da artış vardır (Er ve Er 2006). Endüstriyel tasarım alanında lisansüstü tezlerin artması, tez çalışmaları sonucunda makale ve bildirilerin yayımlanmasıyla yayın sayısının da artmasını sağlamıştır.

Doktoralı akademisyen sayısının artması ve akademik yükseltme kriterleri için yayın yapma zorunluluğu da artışın temel nedenleri arasındadır. Bir diğer neden ise, ulusal akademik toplantıların ve ulusal hakemli dergilerin çoğalmasıyla yayın yapılabilecek platformların oluşmasıdır.

Teknolojik gelişmelerle bilgiye ulaşmanın kolaylaşması ve disiplinin yurtdışındaki akademik bağlantılarının artması da yayınların artmasını sağlamıştır. 2000’li yıllarda Türkiye’de, önemli uluslararası konferansların (*4th Design and Emotion Conference*, *7th European Academy of Design Conference*) yapılması, indekslerce taranan önemli bir tasarım dergisinin (*The Design Journal*) bir sayısını Türk

	Türkçe	Yabancı Dil (İng.)	Toplam
YL Tezi	174	150	324
YL Tezi *	8	18	26
DR-SY Tezi	39	1	40
DR-SY Tezi*	5	8	13
Makale	16	69	85
Bildiri	221	311	532
Kitap	44	14*	58
Kitapta Bölüm	27	22	49
Toplam	534	593	1127
*Farklı bilim/sanat dallarında yapılan endüstriyel tasarım konulu tezler **9 adet kitap iki dilde de yayımlanmıştır.			

Tablo 2. 1971-2009 yılları arasında yapılan yayınların konuları ve yazım dillerine göre sayıları

tasarımına ayırması hem yayın sayısını artırmış hem de yurtdışındaki akademik dđnya ile bağlantıların gelişmesini sağlamıştır.

Yapılan akademik çalışmalar yayın dillerine göre incelendiğinde %53'ünün yabancı dilde (İngilizce), %47'sinin Türkçe olduğu görđlmektedir. Makalelerin %81'i, bildirimlerin %58'i İngilizce'dir. Sayılar, Tablo 2'de ayrıntılı olarak incelenebilir.

Yabancı dilde yayın sayısının fazlalığı şöyle açıklanabilir:

Lisansüstü eğitim yapılan kurumların bir kısmı tamamen İngilizce eğitim vermekteyken (ODTÜ, İYTE), bir kurumda ise (İTÜ) tez yazım dili, İngilizce veya Türkçe olarak, öğrenci tarafından seçilebilmektedir.

Endüstriyel tasarım alanında akademik makale yayınlanabilecek dergilerin çoğu yurtdışı kökenlidir. Türkiye'de yayımlananların ise bir kısmı uluslararası niteliktedir ve İngilizce yayın yapmaktadırlar.

Bir diğer önemli neden ise, akademik yükseltme kriterlerinin uluslararası yayınları destekler niteliğidir. Bunun yanı sıra, yayın yapılabilecek uluslararası dergilerin (ulusal olanlara göre) daha fazla sayıda ve çeşitlilikte olması, indekslerce taranmaları ve yayının atıf alma olasılığının daha yüksek olmasıdır.

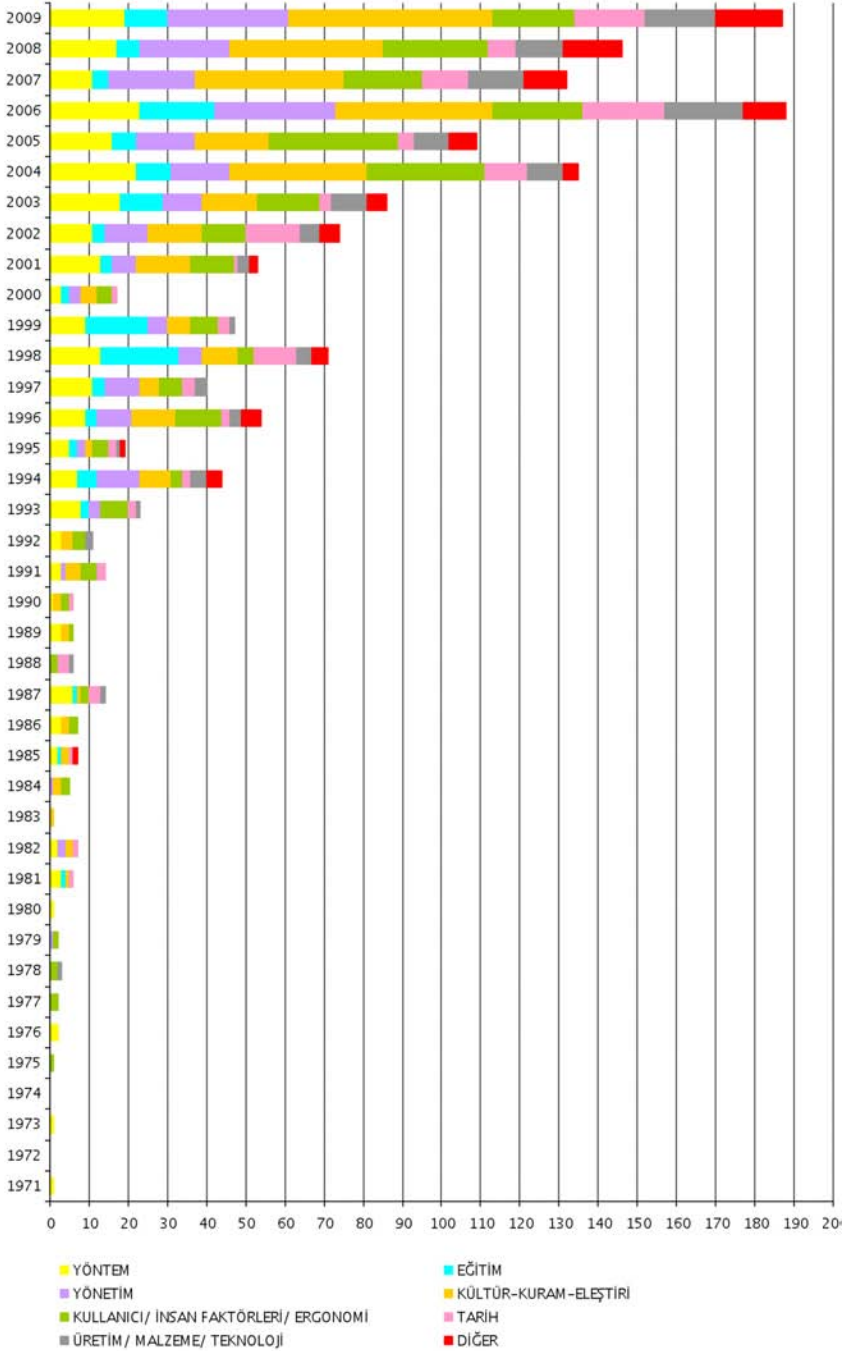
2000'lerle beraber ulusal nitelikte yayın yapılabilecek akademik dergilerdeki artışla Türkçe yayın sayısı da artmıştır. Bu dergilerde genelde yayımlandıkları kurumların akademisyenleri tarafından yayınlar yapıldığı görđlmektedir.

Türkiye'de endüstriyel tasarım alanında düzenlenen akademik toplantılar artsa da, yurtdışında belirli aralıklarla düzenli olarak yapılan akademik toplantılar daha çoktur. Platformların sayıca fazla oluşu, çalışma konularına göre özelleşmiş olmaları, tasarım araştırması toplulukları tarafından düzenlenmeleri, uluslararası ilişkileri kuvvetlendirerek paylaşıma daha açık platformlar olmaları gibi nedenler, uluslararası toplantılara katılımın daha fazla olmasını açıklayabilir.

Tablo 2'de belirtilen İngilizce yayın sayıları, Türkiye'deki tasarım araştırmalarını konu alan yazılarında Er ve Er'in (2006) belirttiği, 1990'ların ortalarından itibaren Türkiyeli tasarım araştırmacılarının uluslararası bağlantıları gelişmeye başladığı, yurtdışında yayımlanan dergilerde ve düzenlenen akademik toplantılarda katılımın arttığı yönündeki görüşü doğrular niteliktedir.

Sonuç olarak, yabancı dilde yayın sayısının fazla oluşu, Türkiye'deki akademik alanın uluslararası düzeyde temsilinin azımsanamayacak ölçüde olduğunun göstergesidir. Bir diğer açıdan da, yeni var olan bir disiplinin yazınının büyük ölçüde yabancı dilde olması ilginçtir. Yazının, önce yerel olarak gelişmesi ve daha sonra yurtdışına açılması beklenirken, tersi bir durum söz konusudur.

1971-2009 arası genel konu dağılımları incelendiğinde (Resim 14), en çok kültür-kuram-eleştiri (%23) alanında çalışıldığı görđlmektedir. Bunu, %17 ile kullanıcı insan faktörleri-ergonomi, %16 ile yöntem, %14 ile yönetim ve %8 ile üretim-

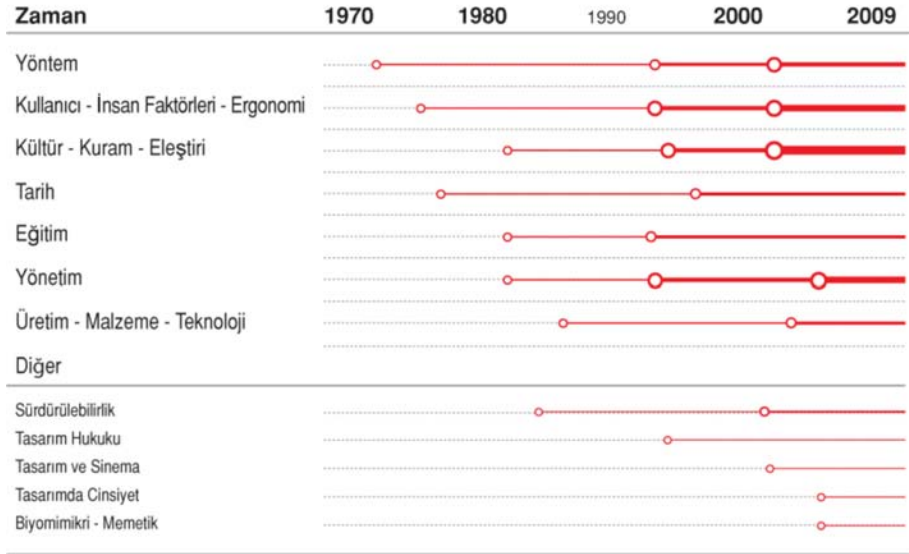
Resim 14. 1971-2009 yıllarındaki akademik çalışmaların konularının yıllara göre dağılımları

malzeme-teknoloji, eğitim ve tarih konuları takip eder. Diğer başlığı altında yer alanlar (tasarım hukuku, sürdürülebilir tasarım, tasarım ve sinema, ürün tasarımı cinsiyet, biyomimikri ve memetik), %6'lık dilimi oluştururlar. Bu başlık altındaki konularda çalışılmaya 1994 yılından itibaren başlanmıştır (Resim 15). Yönetim konusundaki çalışmaların artması 1993 senesi sonrasında olmuştur. 1981 yılında çalışılmaya başlanan kültür-kuram-eleştiri, 1994 yılından itibaren daha çok gündemde olmuştur, 2001 ve sonrasında ise her yıl artan bir grafiğe sahiptir.

1971-2009 yılları arasındaki akademik çalışmaların yıllara göre dağılımları incelendiğinde, 1990'larla beraber konu bakımından çeşitlendikleri görülmektedir (Resim 15). 2001'den itibaren ise hem konu çeşitliliği hem de sayısal olarak ciddi bir artış görülmektedir.

Türkiye endüstriyel tasarım akademik yazınının incelendiği bu araştırma sonucunda, 1971-2009 yılları arasında Türkiye'de yapılan akademik çalışmaların konularının değişimini ve artışını gösteren bir zaman çizelgesi oluşturulmuştur (Resim 15).

Bu çizelgede, çalışma konularının Türkiye'de ilk çalışılmaya başladığı tarihler, sonraki dönemlerde ivmelenme yaşadıkları zamanlar ve görece artış miktarları gösterilmeye çalışılmıştır. Diğer başlığı altında çalışılan konular da belirtilmiştir.

Resim 15. 1971-2009 yılları arasında Türkiye'de yapılan akademik çalışmaların konularının değişimini gösteren zaman çizelgesi – Bonsiepe'nin (2007) tasarım araştırması konulu bir makalesinde, tasarım söylemine dair oluşturduğu varsayımsal zaman çizelgesinden esinlenilmiştir.

Bu bildiride, Türkiye’de endüstriyel tasarımın akademik bir disiplin olarak gelişiminin temel göstergelerinden biri olan, akademik çalışmalar ve yayınlar incelenmiştir. Türkiye endüstriyel tasarım yazınının genel bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. İleride yapılabilecek çalışmalarda, konular bazında derinlemesine araştırmalar ve söylem analizleri yapılabilir.

Notlar

[1] Türkiye’de endüstriyel tasarım yazınına dair yapılan ilk çalışma 1998 yılında yayımlanan *Notlar+Kaynakça: Türkiye’de Endüstriyel Tasarım Yazını*’dır. Bu bildiride değerlendirmesi sunulan *kaynakça*’nın 1998’e kadar olan verileri için, büyük ölçüde *Notlar+Kaynakça* çalışmasından faydalanılmıştır.

[2] Mehmet Asatekin’in *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*’nde (1975, 1:55-83) yayımlanan “Postural and Physiological Criteria for Seating – A Review” isimli makalesidir.

[3] Dergide, ikili bir dil yapısı söz konusudur. Makaleler, İngilizce veya Türkçe yayımlanabilmektedir. Bu nedenle çalışma yapılırken, Türkçe yazılan makaleler ulusal, İngilizce yazılanlar ise uluslararası kabul edilmişlerdir.

Kaynakça

Bonsiepe, Gui. 2007. “The Uneasy Relationship Between Design and Design Research.” İçinde *Design Research Now*, derleyen Ralf Michel, 25-39. Birkhauser.

Er, H. Alpay ve Nigan Bayazıt. 1999. “Redefining the ‘Ph.D. in Design’ in the Periphery: Doctoral Education in Industrial Design in Turkey.” *Design Issues*, 15(3):34-44.

Er, Özlem ve H. Alpay Er. 2006. “Design Research in the Periphery: A Review of the Foundations and Development Characteristics of Industrial Design Research in Turkey.” *A|Z ITU Journal of the Faculty of Architecture*, 3(1-2):85-97.

Karaer, Fatma Cizrelioğlu. 2011. “Türkiye Endüstriyel Tasarım Yazını Üzerine Bir İnceleme: 1971-2009 Arası Akademik Çalışmaların Analizi.” Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Korkut, Fatma, Özlem Er ve H. Alpay Er. 1998. *Notlar + Kaynakça: Türkiye’de Endüstriyel Tasarım Yazını*. Ankara: Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu.

Krippendorff, Klaus. 2006. *The Semantic Turn: A New Foundation for Design*. Boca Raton: Taylor & Francis Group.